

SPORDA FAVORİTİZM: MÜCADELE SPORLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME*

İrem KAVASOĞLU¹, Uğur ÖZER², İ. Fatih YENEL³

¹Çukurova Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Adana, ²Hitit Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Çorum, ³Gazi Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Ankara

Geliş Tarihi:29.07.2016
Kabul Tarihi:09.09.2016

Öz: Bu çalışmanın amacı, sporda kayırmacılık olgusunu, sporcu deneyimlerinden yola çıkarak, kronizm ve nepotizm kavramlarını içine alan, iltimas, adam kayırma ve taraf tutma gibi daha genel bir anlam taşıyan favoritizm kavramı çerçevesinde değerlendirmektir. Araştırma, elde edilen verilerin çözümlenmesinde kullanılan teknikler açısından nitel bir çalışmadır. Araştırmada nitel araştırma aracı olarak görüşme (röportaj) tekniği tercih edilmiş ve yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, amaçlı örneklem yöntemi ile seçilen ve çeşitli şekillerde kayırmacılığa maruz kaldığını belirten; güreş, boks, kick boks, wushu, muay thai ve taekwondo branşlarından birer sporcu olmak üzere, toplam 6 sporcu oluşturmuştur. Yapılan analiz sonucunda elde edilen veriler incelendiğinde, sporcuların branşlarındaki hedefleri ve karşılaştıkları engeller, maçların yönetimi ve bazı sporcuların kayırılması gibi boyutlara bağlı olarak üç tema ortaya çıkmıştır. Bu temalar: hedeflere ulaşmadaki engeller, hakem hatalarından kaynaklı haksızlıklar ve favoritizmdir. Görüşmelerden elde edilen bulgular sonucunda, incelenen mücadele sporlarında favoritizmin var olduğu söylenebilir.

Anahtar kelimeler: Favoritizm, kronizm, nepotizm

FAVORITISM IN SPORTS: AN INVESTIGATION ON COMBAT SPORTS

Abstract: The aim of the current study was to assess the fact of favoritism in sports in terms of cronyism, nepotism and -in more general sense- favoritism and partiality through athletes' experiences. The study was a qualitative study due to the analysis techniques used for the data collection. In the study; interview technique was chosen as a qualitative study tool and semi-structured forms were employed. The study group was composed of a total of 6 athletes recruited with purposeful sampling method from wrestling, boxing, kick-boxing, wushu, muay thai and taekwondo sports who expressed to have been subjected to favoritism in various ways. When the data obtained through interviews were examined; three themes about favoritism were extracted: the goals and the obstacles encountered by the athletes in their branches, match officiating and favoritism on behalf of some athletes. These themes were barriers to achieving goals, injustice due to referee error and favoritism. As a result of the findings obtained from the interviews; it may be argued that favoritism existed in the above mentioned combat sports.

Key words: Favoritism, cronyism, nepotism

* Bu çalışma 7-9 Kasım 2014 tarihleri arasında Konya'da düzenlenen 13. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresinde sözel bildiri olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Kayırmacılık, basit bir gözlemlerle dahi fark edilebilen; hemen her pozisyondan insanın yakınlık görüşü üzerinden bir ilişki bağlamı kurduğu; resmi ve sosyal ilişkileri bu informal kanallar üzerinden görmeye çalıştığı bir uygulamayı ifade etmektedir (Özkanan, 2013). "Bir adamın var mı?" sorusu veya "adamın olacak" gibi ifadeler, Türkiye’de "adamı olmadan," sadece bireysel olarak ve liyakate dayanarak neredeyse hiç bir şeyin başarılamayacağına dair olan kanaatin göstergesidir (Kurtoglu, 2012). Bu kanaatin toplumsal düzlemdeki gerçekliğini ise kayırmacılık temelli ilişkiler oluşturmaktadır. Bir sosyal etkileşim mekanizması olarak kayırma, siyasi ve toplumsal dünyada sadece Türkiye’de değil başka yerlerde de yaygın bir akımdır (Özler ve Büyükaslan, 2011).

Kayırmacılık olgusu, hem gündelik hayatta hem de bürokrasi literatüründe sıkça karşımıza çıkan bir kavramdır ve mevcudiyeti o denli kanıksanmış ve olağanlaşmıştır ki, bir sorun olarak görülmesi dahi, yeni yeni gündeme gelmekte, tartışılmakta ve çözümü konusunda kafa yorulmaktadır (Aytaç, 2010a). Kayırmacılık, milattan önceki dönemlerden günümüze değin uygulanmış bir yolsuzluk biçimidir ve tarihi bulgular kayırmacı uygulamaların çeşitli biçimlerde ortaya çıkmış olduğunu göstermektedir (Çarıkcı ve Arslan, 2010). Ülkemizde de kayırmacılık türü davranışların, çeşitli şekillerde ve yaygın bir biçimde, ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Toplumda yer alan bireylerin, kan bağı ya da değişik yakınlık ilişkileri içerisinde, birbirlerine karşı; arka çıkma, koruma, kollama, destekleme vb. şekilde davrandıkları ve bunun olağan ve sıradan bir tutum/davranış olarak kabul gördüğü dikkat çekmektedir. Sosyal bilimciler, bu fiilin çoğu zaman toplumsal kültürden destek aldığını ve toplumsal yapı unsurlarınca belirlendiğini ileri sürmektedirler (İlhan ve Aytaç, 2010). Toplumu uçsuz bucaksız bir organizasyon olarak ele alan Mendras (2009), kayırılanları ve akrabaları birer ağ olarak görmekte ve dolayısıyla da bütün bir toplumu, sıkı sıkıya ya da gevşek bağlarla birbirine girmiş, sayısız sosyal ilişki ağı yoluyla incelenebileceğini belirtmektedir. Kayırmacılık

kişilerin yakınlık derecesi üzerinden birbirleri ile informal bir ilişki kurduğu, resmi ve sosyal ilişkileri de bu informal kanallar üzerinden görmeye çalıştığı bir uygulamayı ifade etmektedir.

İnsanlar neden kayırmacı tutum ve davranış içerisine girerler? Erdem (2010) bu sorunun yanıtını kayırılanın yanında kayıranın da maddi ya da manevi çıkarının olduğu ve kayıranın, bu kayırmacı tutumunun karşılığını bir şekilde aldığını belirterek çerçeveler. Bu bakış açısı çerçevesinde kayırmacılığı, bir kişi ya da grubun lehine olarak, hak ve adaletten sapma eğilimi olarak tanımlar ve bu genel tanımdan sonra karşımıza akraba kayırmacılığı, eş dost kayırmacılığı, çıkar merkezli kayırmacılık, ideolojik kayırmacılık, hemşehri kayırmacılığı gibi pek çok konu çıkacağından bahseder ki bu konular aynı zamanda kayırmacılığın türlerini ortaya koymaktadır. Bu araştırmada ise, nepotizm (akraba kayırmacılığı), kronizm (eş-dost kayırmacılığı) ve hemşehri kayırmacılığı ele alınacaktır.

Kayırmacılık, kamu işlemlerini yerine getiren görevlinin, yakınlarını haksız yere ve yasalara aykırı olarak kayırması, arka çıkması olarak Türkçede kullanılan “iltimas” kavramı ile eş anlamlıdır ve halk dilinde kullanılan “torpil” kavramı da iltimas ve kayırmacılık kavramlarına karşılık gelmektedir (TEPAV, 2006). Kelimenin anlamına baktığımızda ise, kayırmacılık (favoritizm) akrabalar, arkadaşlar, komşular ve diğer yakınlar için ayrıcalıklı muamele görmek için kişisel bağlantıların kullanılması olarak karşımıza çıkar (Özler ve Büyükaslan, 2011). Öz itibarıyla, kayırmacılıkla daha çok, akraba, eş dost ya da siyasi nüfuz kullanmak suretiyle ayrıcalıkların oluşturulup sürdürülmesi, bir başka deyişle yakınların korunup kollanması ve onlara çıkar sağlanması anlatılmak istenir (İlhan ve Aytaç, 2010). Türkçede kayırmacılık kavramı zaman zaman nepotizm ile eş anlamlı kullanılsa da, kayırmacılık nepotizmden daha geniş kapsamlıdır ve eş, dost, arkadaş, hemşehri, aynı okullu olmak, aynı kökenden olmak, aynı siyasi görüşten olmak gibi benzerlikleri esas alan kayırmacılık biçimleri de bulunmaktadır (Asukanutlu ve Avcı, 2009).

Aktan'a göre (2001), bir kimsenin beceri, kabiliyet, başarı ve eğitim düzeyi vb. faktörler dikkate alınmaksızın sadece politikacı, bürokrat ve diğer kamu görevlileri ile olan eş dost ilişkilerinin esas alınması suretiyle yapılan kayırmacılığa eş dost kayırmacılık ya da kısaca "kronizm" adı verilirken; kamu görevlilerinin, akrabalık ilişkileri esas alınarak bir devlet görevinde istihdam edilmesine ya da tayin edilmesine "akraba kayırmacılık" veya "nepotizm" adı verilmektedir. Kısacası nepotizmde kayırma gerekçesi akrabalık olurken kronizmde eş-dost ve yakınlık ilişkileri devreye girmektedir.

Özkanan'ın (2013) aktardığına göre, nepotizmin kökeni Latince "nephew" ya da "nepot" kelimelerinden türemiştir. Bu kelimeler de bir kişinin erkek ya da kız kardeşinin çocukları, yani "yeğen", "kuzen" anlamına gelmektedir ve yüksek pozisyondaki bir kişi tarafından akrabalarına (özellikle istihdam bakımından) özel destek verilmesi anlamına gelmektedir. Nepotizm bireylerarası ilişkilerde mağdurlar yaratan, örgütsel ilişkilere zarar veren, örgütsel aidiyet duygusuna ve örgütsel adalet duygusuna da olumsuz etkileri olan bir kavramdır (Asunakutlu, 2010). Kronizm ise, eş dost gibi kişinin yakın çevresindeki insanları kayırması, onlara ayrıcalık tanınması, işlerini kolaylaştırması, işe girerken ya da hizmet dağıtırken onlara öncelik tanınmasını ifade eder ve "yakın kayırması" olarak da kullanılır (İlhan ve Aytaç, 2010). Ülkemizde yaygın olarak görülen "hemşehri kayırmacılığı" kronizmin özel bir türü olarak görülür. Hemşehri olmak, insanlar arasında ortaklık ve aidiyet duygusu meydana getirir, formel ya da enformel ilişkilerde olumlu/pozitif bir tesir oluşturur ve bu durum, dayanışma, işbirliği, desteklenme, aralanma, kayırılma, gözetilme, himaye edilme gibi kimi solidarist eğilimlerin güçlenmesine sebebiyet verir (Aytaç, 2010b). Berkman'a göre (2009), yakınları kayırma, gelişmiş ülkelere oranla birincil küme ilişkilerinin, bağlılıklarının ve yükümlülüklerinin görece olarak daha güçlü olduğu az gelişmiş ülke bürokrasilerinde daha yaygındır. Yukarıdaki bilgiler ışığında kayırmacılık, bir kişi ve grubun lehine, hak ve adaletten sapma eğilimi olarak tanımlanabilir ve akraba kayırmacılığı, eş-dost kayırmacılığı, çıkar merkezli kayırmacılık, ideolojik kayırmacılık,

hemşehri kayırmacılığı gibi (Erdem, 2010) pek çok farklı boyutlarda ortaya çıkabilir.

Kayıрма, yani bir başkasına güç, yardım, destek transfer etme, karşılığında hesap edilmemiş olsa da itibar, onur ve şeref stok etme, her şeyden önce, *karşılıklılık* ilkesince cereyan eden hiyerarşik bir ilişki biçimini ifade eder (Aytaç, 2010a). Kayırmacılık ilişkisinde esasta, kayırma yapan ile kayırılan diye iki taraf vardır ve kayıran ile kayırılan arasındaki ilişki dikey ve hiyerarşiktir. Kayıran, kollayan, gözeten; hiyerarşinin tepesinde yer alırken, korunan, aralanana, işleri kolaylaştırılan daha alttadır ve hamisine karşı minnettarlık duyar (İlhan ve Aytaç, 2010). Bir başka anlatımla, kollanan ve kollayan arasındaki ilişki dikeydir. Yani bu ilişki, hiyerarşik ve asimetriktir. Dolayısıyla, kollayan ve kollananın, kayırmacılık¹ eylemi içinde değiş-tokuş ettikleri "çıkart"larının etkisi eşit değildir. Bu hiyerarşide kollayan kollananın üzerindedir ve dolayısıyla kayırmacılıkla elde ettiği "şey" daha fazladır. Kollayanın elde ettiği şeylerden en önemlileri eşitsiz ilişki içindeki konumun devamı ve bu ilişkiler sayesinde elde ettiği prestij ve iktidardır. Kollananın elde ettiği şey ise kollanma isteğini ortaya çıkaran anlık veya dönemsel ihtiyaçların karşılanmasıdır (Kurtoğlu, 2012). Aytaç (2010) hemen her tarz insanın, şu ya da bu şekilde bu tarz ilişkiler kurduğunu, bunu onayladığını, hakkı yenildiğinde şikâyetçi olduğunu ancak imkân bulduğunda da bu tarz yollara saptıktan geri durmayacağını öne sürer. Bu bakış, kayırmacı ilişkilerin ne denli kompleks ve yaygın bir yapıda olduğunu anlamamıza yardımcı olur.

Kayırmacı ilişkilerin sosyolojik temellerine baktığımızda sosyal alışveriş kuramı rasyonel bir açıklama olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal alışveriş kuramcılarının göre, toplum birbiriyle bitimsiz bir alışveriş içindedir ki bu alışveriş salt iktisadi ilişkileri içermez aksine geniş bir sosyaliteyi kapsar (Aytaç, 2010a). Sosyal alışveriş kuramının ilk sayıltısı, insan davranışlarının akılcı oluşudur. Buna göre insanlar çeşitli alternatifler arasında kendisi için en uygun ve ödüllendirici olanı seçerler ve zarardan kaçınır ya da en az zararla altından

¹ Bu kavram, orijinal metinde kollamacılık olarak kullanılmıştır.

kalkabileceği alternatifleri seçer (Özkalp, 2008). Bütün sosyal yaşamımızın birer alışverişten ibaret olduğunu belirten Mendras (2009), salt sosyal konularda dahi her zaman bir karşılık, bir ödeme söz konusu olduğuna dikkat çeker: eğer üst bir konumdaysanız ve sizden alt konumda olan birine bir şey veriyorsanız bu kişiyi bir şekilde kendinize bağlamış olursunuz, ona yaptığımız bu bağıştan dolayı size minnettar kalmalıdır ve dolayısıyla sizin için bir şeyler yapmak zorunda hissetmelidir. Başka bir deyişle bu kişi sizin tarafınızdan kayırılmış olur ve üstünlüğünüzü tanıır. Günümüzdeki kayırmacılık olgusu da geçmişten gelen insanlar arasındaki eşitsiz güç ilişkilerinden doğan ve beslenen bu yapıyı sürdürmektedir.

Kayırmacılıkla ilgili yerli ve yabancı literatür incelendiğinde, kayırmacı edimlerin iş stresini arttırdığı, iş verimini, iş tatminini ve iş doyumunu düşürdüğü, örgütsel bağlılığı ve işverene güveni azalttığı, motivasyon ve bireysel performansı düşürdüğü, işten ayrılma ve kötü söz söyleme niyetini arttırdığı, örgütsel adalet duygusuna zarar verdiği görülmüştür. Bunların dışında, yenilik ve yetenek yönetimi ve insan kaynakları yönetimi uygulamalarını önemli ölçüde olumsuz etkileyen kayırmacı edimlerin kurumsallaşmanın önünde engel teşkil etmesine rağmen kurumsal yapılarda da devam ettiği dikkati çekmektedir. Dolayısıyla kayırmacılık temelli uygulamalar hem örgüt açısından hem de çalışan performansı açısından olumsuz sonuçlara ve kötü tahribatlara yol açmaktadır (Ansari et al., 2015; Araslı, Bavik ve Ekiz, 2008; Araslı ve Tümer, 2008; Büte, 2011a; Büte, 2011b; Büte, 2011c; Büte, 2011d; Büte ve Tekarslan, 2010; Fu, 2015; İşçi, Taştan ve Kozal, 2013; Karakose, 2014; Lokaj, 2015; Öztürk, 2008; Polat ve Kazak, 2014; Savaş, 2015). İlgili literatür incelendiğinde kayırmacılığın olumsuz etkilerine yönelik araştırmaların olduğu kadar (Prendergast and Topel, 1996), kayırmacılığın işletme başarılarındaki rolüne ve olumlu sonuçlarına dikkat çeken araştırmalar da bulunmaktadır (Nelton, 1998; Sadozai et al., 2012; Vinton, 1998). Fakat genel kanı favoritizm uygulamalarının olumsuz çağrışımlara yol açtığı yönündedir.

İnsanın olduğu hemen her ortamda karşımıza çıkan bu olgunun bilimsel araştırmalara

konu olması ise hayli yenidir. Nitekim Büte (2011e) gerek yerli gerekse yabancı literatürde kayırmacılıkla ilgili çalışmaların oldukça az ve yetersiz olduğuna dikkat çeker ve bu alanda yapılacak çalışmaların çok önemli olduğunun altını çizer.

Günümüzde kamu otoritelerinde sıklıkla karşılaşılan ve meşru olmayan bir durum olan kayırmacılık olgusu, spor alanında da çeşitli şekillerde ortaya çıkmakta ve kişilerin, toplumun hatta kimi zaman da devletin menfaatlerinin ihlal edilmesine yol açmaktadır. Sporun amacına hizmet etmeyen, olimpizm ruhuna aykırı olan ve etik değerlere zarar veren kayırmacılık olgusunun bir sorun olarak kabul edilmesi için, öncelikle çeşitli araştırmalarla görünür kılınması gerekmektedir. Sporda kayırmacı davranışlar, gelecek vadeden ve başarılı bir sporcunun, haksızlığa uğradığı için yarışmayı kaybetmesi durumunda, sporculuk hayatına son verme ihtimalini de beraberinde getirebilir. Erdemli (2008), spor ortamının aynı zamanda sportif mücadele için zorunlu olan “eşitliği” sağladığından bahseder ve eşitliğin bozulduğu, aksadığı veya bulunmadığı yerde spor olayının da bittiğine işaret eder. Sporun evrensel anlamda geçerli olabilecek tanımını “yürüyen ahlâk” olarak nitelendiren Şahin (2009), spor faaliyetlerinin ahlâksal itici güce sahip insancıl bir uygulama olduğuna ve sportif davranışın ahlâksal eylemler bakımından kendine uygunluğu doğrultusunda değerlendirilmesi gerektiğinin ciddiyetine vurgu yapar. Sertkaya (2012) ise, sporda üst ahlâk kavramının, fair play anlayışı ile ifade edilebileceğini belirtir. Sporda fırsat eşitliğinin sağlanması ve korunması, her geçen gün ekonomik ve ticarî boyutu daha fazla gündeme gelen bir ortamda, daha fazla önem ve ciddiyetle ele alınmalıdır.

Ülkemizde kayırmacılık temelli ilişkilerin görünümü ortaya koyan çalışmaların sayısı artmış olsa da spor ortamları, bu araştırma konularının dışında kalmıştır. Nitekim spor, toplumsal yaşamımızın bir minyatürü olmasının yanı sıra içinde ideolojinin saklandığı ve toplumsal ilişkilerin kurulmasında yardımcı olan bir alandır (Talmiciler, 2015). Bu noktada, temel hammadde “eşitlik ve adil şartlarda yarışmak” olan spor, toplumsal kültürümüze damgasını vurmuş bir anlayıştan ne kadar bağımsızdır ya da

bu anlayışın yeniden üretilmesinde nasıl bir rolü vardır sorusu gündeme gelmektedir.

Bu bağlamda kültürel pratiklerimizde önemli bir yeri olan “adamı olmak” anlayışı spor alanlarına nasıl yansımaktadır sorusu gündeme gelmektedir.

Gündelik hayatta varlığını somut bir biçimde karşımızda duran fakat bilimsel olarak incelenmek istendiğinde görünürlüğünü ortaya koymanın hayli zor olduğu bazı hassas konular vardır ki bu hassasiyet konunun önemi ile de paralellik taşımaktadır. Kültürel kodlarımızda oldukça yer etmiş bir eylemin spor ortamlarındaki görünüm biçimi alana yeni soluk ve yeni sorular kazandırmak bakımından heyecan vericidir. Araştırma konusunun ana teması İngilizce anlamı “favoritizm” olan literatürde “kayırmacılık” kavramına işaret eden kavram üzerinden yürütülecektir. Nitekim bu kavram Türkçe literatürde pek çok farklı şekilde kullanılabilir -kollamacılık, nepotizm, patronaj gibi- bu çalışmada ise, favoritizm kavramı nepotizm ve kronizm kavramlarını da kapsar şekilde daha bütüncül bir anlatımla kullanılmıştır.

Spor toplumu birleştirmeli, bütünleştirmeli ve spor müsabakalarında eşitlik, adil yarış gibi değerlerin ön planda tutulduğu bir olgu olmalıdır. Ancak bazen kayırmacılık gibi sporda eşitlik ve adalet unsurlarının göz ardı edildiği durumlarla karşılaşılabilir. Bu tür durumların incelenen mücadele sporlarında, hangi sebeplerle meydana geldiği, sporcuları ve spor camiasını

nasıl etkilediği, önlenmesi için neler yapılabileceğinin belirlenmesi bu araştırmayı yapma nedenlerimizdendir ve çalışmamızın amacı, sporda kayırmacılık olgusunu, sporcu deneyimlerinden yola çıkarak, kronizm ve nepotizm kavramlarını içine alan, iltimas, adam kayırma ve taraf tutma gibi daha genel bir anlam taşıyan favoritizm kavramı çerçevesinde değerlendirmektir.

MATERYAL VE METOT

Araştırma elde edilen verilerin çözümlenmesinde kullanılan teknikler açısından nitel bir çalışmadır. Nitel araştırmalar, kuram oluşturmayı temel alan bir anlayışla sosyal olguları bağlı buldukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana alan bir yaklaşımdır (Kurt, 2013). Çalışmamıza, çeşitli konulardaki bilgi, düşünce, tutum ve davranışları ile bunların olası nedenlerinin öğrenilmesinde kullanılan en kısa yol (Kurt, 2013) olması sebebiyle, nitel araştırma aracı olarak görüşme (röportaj) tekniği tercih edilmiş ve yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

Araştırmanın çalışma grubunu, amaçlı örneklem yöntemlerinden kartopu (zincir) örneklem ile seçilen ve çeşitli şekillerde kayırmacılığa maruz kaldığını belirten; güreş, boks, kick boks, wushu, muay thai ve taekwondo branşlarından birer sporcu olmak üzere, toplam 6 sporcu oluşturmuştur.

Tablo 1: Katılımcıların demografik bilgileri.

BRANŞ	YAŞ	CİNSİYET	SPOR YAŞI	DERECELER
BOKS	32	Erkek	15	Türkiye dereceleri
GÜREŞ	24	Erkek	12	Süper Lig dereceleri
KICKBOKS	25	Erkek	10	Türkiye Şampiyonluğu ve Uluslararası Kupa
MUAY THAI	34	Erkek	18	Türkiye Şampiyonluğu, Avrupa 2. ve 3.lüğü, Dünya 2. ve 3.lüğü
TAEKWONDO	23	Erkek	15	Taekwondo'da yok
WUSHU	29	Kadın	12	Türkiye Şampiyonluğu ve Avrupa ikinciliği

Tablo 1’de de görüldüğü gibi, katılımcıların tamamı 20 yaşının üstünde, 10 yıldan fazla spor geçmişi bulunan, taekwondo branşı hariç, ulusal ve uluslararası yarışmalarda dereceleri olan sporculardır.

Veri toplama aracı olarak derinlemesine bireysel görüşmeler kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu sporcunun kariyeri, spor kariyerinin önündeki engeller ve bu engellerin nedenleri, şampiyonalarda hakemlerin müsabakaları yönetirken adil davranıp davranmadığı, sporcuyu kayıran hakemlerin bunu hangi gerekçelerle yaptığı ve bunların çözümleri hakkındaki sorulardan oluşmuştur.

Katılımcılar ile yapılan görüşmeler ses kayıt cihazı ile kaydedilmiş ve mp3 formatındaki ses dosyaları bilgisayara aktarıldıktan sonra, deşifre edilerek, Word programında metin belgeleri oluşturulmuştur. Görüşmeler ortalama 20 dakika sürmüş, 6 görüşmecinin ses kayıt dosyalarının deşifre edilmesi sonucu 25 sayfa ham veri oluşmuştur. Görüşmeden önce her bir katılımcıya araştırmanın hangi amaçla yapıldığı açıklanmış, ses kaydına izin verdiğinin sözlü onayı alındıktan sonra sporcuların işyerleri ve spor salonlarında görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Elde edilen verilerin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi önceden belirgin olmayan temaların ve boyutların ortaya çıkarılmasına olanak sağlayan, derinlemesine analiz yöntemidir ve toplanan verileri açıklayabilecek kavram ve ilişkilere ulaşabilmek amacıyla gerçekleştirilmektedir (Kurt, 2013).

Görüşmeler sonucu elde edilen ham veriler, aynı soruya tüm katılımcıların verdiği yanıtlara göre tablolar haline getirilerek düzenlenmiştir. İlk olarak yazıya dökülen görüşme metni üzerinden

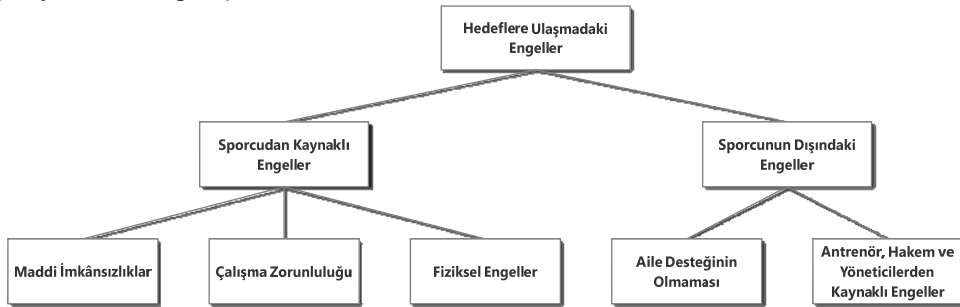
araştırmanın amacı doğrultusunda kodlanmıştır. Kelime ya da cümle şeklinde oluşturulan kodlar, kod defterine işlenmiştir. Kod defterine işlenen kodlar, birbiriyle anlamlı ve ilişkili olacak şekilde birleştirildikten sonra anlam bakımından ilişkili olanlar daha genel bir başlık altında toplanmıştır. İkinci olarak anlam benzerliği bakımından bir araya getirilen kodlar doğrultusunda temalar oluşturulmuştur. Temaların oluşturulmasına kadar geçen süreç iki ayrı araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiş, karşılaştırma ve kontroller yapılmıştır. Bu temalar, araştırma soruları altında organize edilmiş, ortaya çıkan veriler, betimlenmiş ve yorumlanmıştır. Bu verilere göre araştırma sonuçları yazılmıştır.

BULGULAR

Yapılan analiz sonucunda elde edilen veriler incelendiğinde, sporcuların branşlarındaki hedefleri ve karşılaştıkları engeller, maçların yönetimi ve bazı sporcuların kayırılması gibi boyutlara bağlı olarak üç tema ortaya çıkmıştır. Bu temalar: hedeflere ulaşmadaki engeller, hakem hatalarından kaynaklı haksızlıklar ve favorizm’dir.

Hedeflere Ulaşmadaki Engeller

Sporcular, genel olarak branşlarındaki hedeflerinin Türkiye ve Dünya dereceleri yapmak ve ülkemizi dünya şampiyonalarında ve olimpiyatlarda başarılı bir şekilde temsil etmek olduğunu belirtmişlerdir. Ancak sporcular bu hedeflere ulaşmada çeşitli engellerle karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Bu engeller sporcudan kaynaklı ve sporcunun dışındaki engeller olarak iki şekilde ortaya çıkmaktadır.

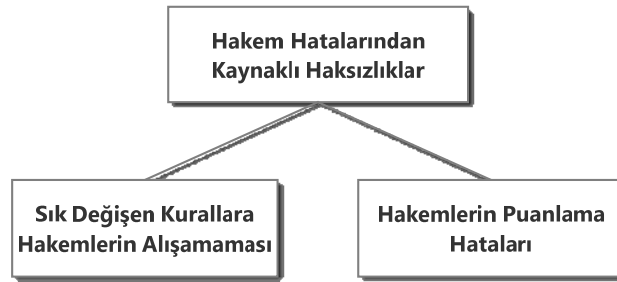
Şema 1: “Hedeflere Ulaşmadaki Engeller” temasına ilişkin kodlama

Sporcu kaynaklı engeller; maddi imkânsızlıklar, bir işte çalışma zorunluluğu ve fiziksel engeller olarak belirtilmiştir. Muay thai branşı sporcusunun “benim için en büyük engel maddiyattı. Maddi imkânsızlıklardan dolayı çalışma zorunluluğumuz oldu. Mesela ben spora başladığımdan beri çalışıyorum” (K4) ifadeleri ve boks branşı sporcusunun “kendimden kaynaklanan engellerimden biri boyumun kısa olması diğeri de kilomun fazla olmasıydı” (K1) ifadeleri sporcuların kendinden kaynaklı engellere örnek olarak verilebilir.

Sporcunun dışındaki engeller ise; aile desteğinin olmaması, antrenörlerin, hakemlerin ve federasyon yöneticilerinin sporculara adil davranmaması ve onları desteklememesidir. Bir

katılımcı bu konudaki düşüncelerini “aynı kiloda bir tane daha rakibim vardı aynı kulüpte tabii o sporcunun hocası da kendi öğrencisi olduğu için maçlara beni değil de onu götürüyordu sürekli. Türkiye şampiyonu olan maaş alacaktı, ben şampiyon olduğum halde maaşı kendi öğrencisine bağladı. Yani o anda çok zoruma gitmişti ben bu sporu yapıyorum ki dedim hani ben gidip ne kadar şampiyon olursam olayım yine o çocuğun önünü açacaklardı benim önümü keseceklerdi, milli takım seçmesine yine beni çağırmadılar gittiler kendi çocuklarını yazdırdılar ben bu duruma çok maruz kaldım zaten en son olaylardan sonra ben taekwondoyu bırakmak zorunda kaldım, hani soğudum zaten” (K5) sözleri ile dile getirmiştir.

Hakem Hatalarından Kaynaklı Haksızlıklar

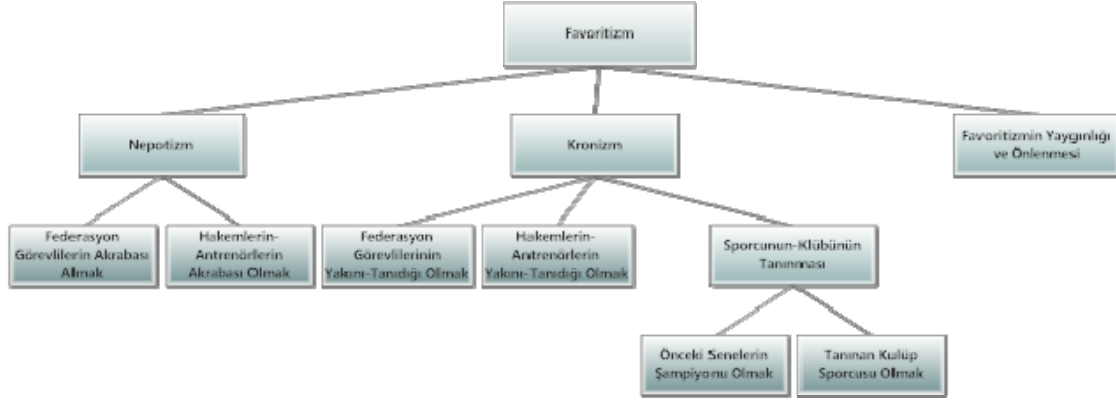
Şema 2: “Hakem Hatalarından Kaynaklı Haksızlıklar” temasına ilişkin kodlama

Görüşmeciler müsabakalarda bazen hakem hatalarından kaynaklı haksızlıkların yaşandığını belirtmişlerdir. Hakemlerin sık değişen kurallara alışamamaları ve kimi durumlarda puan vermemeleri haksızlık nedenleri olarak görüşmeciler tarafından ifade edilmiştir. Bu durumu taekwondo branşındaki sporcu “hakemlerin puan basmama olayları da var mesela aynı anda vuruyoruz ona puan çıkıyor bana çıkmıyor yani kayırılıyor hocasını tanıyor kulübü köklü bir kulüp” (K5) ifadeleri ile kick boks branşındaki sporcu “Puanlama olarak haksızlıkların olduğunu düşünüyorum. Mesela hakemin gözünden kaçan, gözünden kaçan demeyim kayırdığı bir sporcu oluyor, ona daha fazla puan basma, benim attığım tekmeyi görmeme, saymama gibi şeyler oluyor.” (K3) ve

boks branşındaki sporcu ise “Bokstaki kayırmacılık genelde AIBA'nın sık sık yapmış olduğu kural ve puanlama değişikliklerine hakemlerin tam olarak alışamamasından kaynaklı hatalı yönetimler olduğunu düşünüyorum.” (K1) ifadeleri ile açıklamıştır.

Bu hatalı yönetimleri hakemlerin hatalı kararlarındaki kayırma eğilimlerini ise Wushu branşındaki sporcunun açıklamalarında görmek mümkündür: “... dediğim gibi yönetimle alakalı şeyler oluyor. Yönetimin sporcuları olabiliyor. Federasyon, kuruldakiler, teknik heyettekiler, tabii onların sporcuları olabildiğinde mesela, duygusal bakıyorlar ister istemez. Ortadaki maça çok duygusal bakıyorlar. Bariz bir maç olduğunda tabii ki sıkıntı, yapamazlar, yaparlarsa zaten insanlar spor yapmasın.” (K6).

Favoritizm

Şema 3: “Favoritizm” temasına ilişkin kodlama

Katılımcılar şampiyonalarda maçların adil yönetildiğini düşünmediklerini belirtmiş ve bazı sporcuların çeşitli nedenlerle kayırıldığını ifade etmişlerdir. Katılımcılar federasyon görevlileri ve hakemler arasında yakını veya akrabası olmasının, sporcunun kendisinin veya bağlı olduğu kulübün tanınmasının, hakemlerin kendi bölgesinden sporcusunun bulunmasının kayırılma nedenlerinden olduğunu belirtmiştir. Muay thai branşındaki sporcu bu durumu “Maçların adil yönetildiğini hiç düşünmüyorum. Tanınan ve önceki senelerde başarı göstermiş sporcular, hakemlerin veya federasyon yetkililerinin, yakını-akrabası olan sporcular kayırılabilir. Sporcuyla aynı ilde olan hakemler taraf tutabiliyor... Sporcuların tanıdık olması bilindik olması ailelerinden federasyon yönetiminde olanlar olması hakem arkadaşların içinde yakınları olması ki ben bunları yaşadım önceki üç beş yıl içerisinde söyleyeyim merkez hakem kurulunun başkanının kenarlarda çaktırmadan dolanıp hakeme mavi köşeye ver mavi köşe mavi köşe dediğini bilirim yani ” (K4) sözleri ile ifade etmiştir. Wushu branşı sporcusu ise bu konudaki düşüncelerini “Kendi bölgesi olabilir, bir yıl önce milli olmuş bir sporcuyla, bu yılın en iyi sporcusu karşılaşırsen, milli sporcuyu göz önünde bulunduruyor olabilirler. Yönetimin sporcuları olabiliyor. Federasyon, kuruldakiler, teknik heyetkiler, tabi onların sporcuları olabildiğinde mesela, duygusal bakıyorlar ister istemez. Hakemlerin tarafçı davranmaları, bölgesine karşı

duygusal olmaları, sporculardan birinin daha önce tanınmış sporcu olması gibi durumlarda olabiliyor. Bölge tutmacılık olabiliyor. Çok büyük kulüpler oluyor, mesela şimdi büyük kulüplerin yanında küçük kulüplerle eşleşme olabiliyor. O sırada, hani büyük kulüpler tanındığı için, atıyorum ortada bir maç oluyor. Bu sefer ne oluyor, ortadaki maçta bazen kulübün büyüklüğü değerlendirilebiliyor.” (K5) sözleri ile açıklamıştır.

Katılımcılar, favoritizmin sadece hakemler veya federasyon görevlileri tarafından yapılmadığını, antrenörlerin de çeşitli şekillerde kayırmacılık yaptığını ifade etmişlerdir. Güreş branşındaki sporcunun “Aslında uzun yıllar güreştim, hocalarımızdaki ikiliği gördüm. Yani ne bileyim seni tutmuyor diğerini tutuyor, antrenman esnasında sana kötü davranıyor. Bu durum o sporcunun tanıdık, arkadaş çocuğu olmasından veya büyük bir başkanın çocuğu olmasından kaynaklanıyor. Siz ne kadar iyi sporcu olursanız olun, adamını kayırıyor, onun üzerine yükleniyor.” (K2) ifadeleri antrenörlerin yaptığı kayırmacılığa örnek verilebilir.

Sporcuların güreş branşı dışındaki hepsi şampiyonalarda kazandıklarına inandıkları halde kaybettikleri maçlar olduğunu düşünmektedirler. Böyle bir durum karşısında neler hissettikleri konusunda çok sinirlendiklerini, üzülüp ağladıklarını ve spora bakış açılarının değiştiğini ve spora küstüklerini ifade etmişlerdir. Yaşadığı duygusal çöküntüyü oldukça doğal bir dille

açıklayan muay thai sporcusu da bu tip adil olmayan uygulamaların genç sporcular için sporu bırakma nedeni olabildiğinin altını çizmektedir: “*Kaybettiğim zaman ağladım hatta kusura bakmasınlar ama hakemlere falan da çok küfür etmişimdir... en son 2011’de bir maçta ağlamıştım beni soyunma odasına götürmüşlerdi ben ağladım diye sporcuyu arkadaşlarımda ağladığımı biliyorum yani az çok sevilen bir insan olduğumu düşünüyorum ama kazanıp da vermemeleri çok kötü bişey yani kazanıp da kaybetmek kimsenin yaşamasını istemem yani kaybedersen tamam sıkıntı yok yani iyi çalışmıştır iyi dövüşüyordur o gün gününde değildir, sporcuyu için çok önemlidir bu kazandığı halde kaybettiğin zaman çok sıkıntı oluyor özellikle yeni sporcular için spora küsüyorlar gelmiyorlar” (K4).*

Taekwondo branşındaki sporcuyu ise hakemlerin kendi bölgelerindeki sporculara karşı yaklaşımlarına dikkat çekmiştir: “*Yani yarı final maçında ben İstanbul’lu bir çocukla maç yapıyordum çocuk iyi bir sporcuydu ben öndeydim ve üçüncü rauntta bana bi tane ceza verdiler çocukla berabere düşürdüler dördüncü rauntta altın vuruşa uzatıldılar maçı sırf çocuğun maçı olabilmesi için, masa hakemi İstanbul’luydu, çocuğu da tanyordu...bu tarz olaylar yaşandıktan sonra insanın spor yapması gelmiyor, karşılığını alamayınca insan ister istemez üzülüyor tabii böyle olunca da spora küsüyor, çoğu şampiyon bu yüzden bırakıyor” (K5)* sözleri ile açıklamıştır.

Favoritizmin sadece kendi branşlarına özgü olmadığını vurgulayan görüşmeciler, her branşta bu tür olayların yaşandığını ve özellikle olimpik branşlarda daha sık karşılaşılabildiğini ifade etmişlerdir. Boks branşındaki sporcunun “*Bence bütün spor dallarında kayırmacılık oluyor. Ben aynı zamanda kick boksta siyah kuşak ikinci dan’ım, wushu da yaptım hepsinde de bu tür olaylar oluyor.” (K1)* sözleri, taekwondo sporcusunun “*çoğu spor branşında yaygın, sporcuyu ödülleri yüksek rakamlarda olduğu olimpik branşlarda daha büyük boyutlarda olduğunu düşünüyorum” (K5)* ifadeleri, bu durumu açıklamaktadır.

Katılımcılar sporda favoritizmin önlenmesi için, eğitim, seminer ve toplantı gibi

bilinçlendirme çalışmalarının önemine değinmişlerdir. Ayrıca hakemlerin kendi bölgesinin maçlarını yönetmemesi, önemli maçları deneyimli hakemlerin yönetmesi, sporcuyu geçmişi olan kişilerin hakemlik yapması, milli takım antrenörlerinin seçiminde gençlere daha fazla yer verilmesi gibi konular katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Ancak en önemlisinin ise kişilerin vicdanı ve sporcuyu emeğine saygı olduğunu wushu branşı sporcusu “*Kişi bazında da düşünürsek vicdan en önemlisi. Sonuçta bir sporcunun emeği var, insanlar bir yıl çalışıyor ve tüm emekleri bir maçta boşa gidiyor, çok üzücü” (K6)* sözleri ile ifade etmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada, incelenen mücadele sporlarında favoritizmin (kayırmacılık) boyutları, hangi durumlarda ortaya çıktığı ve önlenmesi için neler yapılacağı gibi unsurlar belirlenmeye çalışılmıştır.

Sporcular, şampiyonalarda maçların tamamen adil yönetildiğini düşünmediklerini belirtmişlerdir. Maçların adil yönetiminin hakemin inisiyatifinde olduğunu düşünen sporcular, bir önceki senenin şampiyon sporcularının, tanıdık kulüplerin sporcularının, hem antrenörlük hem hakemlik yapan kişilerin sporcularının, hakemin bölgesinin sporcularının kayırıldığını vurgulamışlardır. Bunun dışında federasyonda tanıdık ya da akrabalık ilişkileri olan sporculara ve hakemlerin eşi, dostu yahut akrabası olan sporculara iltimas geçildiğini belirtmişlerdir. Bu açıklamalardan kayırılan sporcuların gücü elinde bulunduran kişilerle bağlantılı olduğu dikkat çekmektedir. Ya köklü bir kulübün sporcusu, ya federasyon yetkililerinin-hakemlerin yakını tanıdığı ya da federasyonun yönetim kademelerinde ailesi olanlar kayırılabilirlerdir. “Adamı olmak”, toplumun genelini değil, toplumsal bir ilişki ağı ile bir birlerine bağlanabilen gruba dâhil olan kişilerin çıkarlarının korunup kollanmasıdır. Yani tümelin değil, tikelin çıkarlarının gözetilip korunmasıdır (Kurtoğlu, 2012). Dolayısıyla bir tarafa sağlanan avantaj diğer tarafın mağdur olmasına yol açmakta ve sporun eşitlik ilkesinde onulmaz yaralara neden olmaktadır.

Yıldıran (2005), 20. yüzyılın başlarından itibaren sportif yarışmaların ticarileşmesinin, siyasileşmesinin ve sportif başarının toplumda aşırı kıymetlendirilmesinin, başta yüksek performans sporlarında olmak üzere, sportif değerler ve sportif erdem (Fair Play) kapsamındaki temel ahlâki tutum ve davranışların gittikçe önemini yitirmesine ve “ne pahasına olursa olsun kazanma” fikrinin ön plana çıkmasına neden olduğunu belirtmektedir. Çakmut (2013) ise, ne pahasına olursa olsun kazanma fikrinin ön planda olmasının, kimi zaman, sporun ahlâki ve kanuni çerçevede yapılmasını engellediğini belirtmiş, özellikle maddi menfaatleri artırma, makam ve mevki hırsı, kişisel ihtiraslar gibi birçok nedenin, insanların meşru olmayan yollara doğru yönelmesine yol açtığını ifade etmiştir. Kişi, toplum ve devlet menfaatlerinin ihlaline neden olan ve meşru olmayan uygulamalar, sporda da favorizm olgusu ile ortaya çıkmaktadır.

Görüşmelerden elde edilen bulgular sonucunda, incelenen mücadele sporlarında favorizmin var olduğu söylenebilir. Bu sporlarda favorizm uygulamalarının, nepotizm (akraba kayırmacılık) ve kronizm (eş-dost-yakın kayırmacılık) boyutlarında ortaya çıktığı, katılımcılar tarafından belirtilmiş ve hakem hatalarından dolayı haksızlıkların yaşandığı ifade edilmiştir. Favorizmin boyutlarına baktığımızda hakemlerin, federasyon görevlileri ya da antrenörlerin akraba ve yakınlarına, ayrıca tanınmış kulüplerin sporcularına karşı kayırmacılık temelli davrandığı ortaya çıkmıştır. Alışveriş kuramcılarının göre, alışverişlerin en önemli yönü, karşılıklı mecburiyetlerle toplumu birleştirmek ve böylece “toplumsal bütünlüğü” arttırmaktır (Wallace ve Wolf, 2015). İncelenen spor dallarına baktığımızda da, kayırılan sporcuların daha çok camiadaki güçlü ve söz sahibi kişilerin sporcuları olduğu görülmektedir. Bunun nedeninin “camianın bütünlüğünü”nü korumak olduğu ileri sürülebilir. Kayırmacılık olayı görünüşte olmasa bile esasta, tıpkı rüşvet/yolsuzluk türü olaylar gibi karşılıklılık ilkesi uyarınca gerçekleşir, yani bir tür değiş tokuş rejimini andırır. Bu süreçteki verme ve almaya dayalı ilişkiler güç/bağımlılık ilişkisinin kurulmasına yol açar ki bu durum ise kayırma/arka çıkma gibi himayeci ilişkileri

kurumsallaştırılması sonucunu doğurur (Aytaç, 2010a).

Favorizmin varlığı sporcular arasında eşit ve adil yarışmayı engellediği gibi gelecekte başarılı olabilecek birçok sporcunun, spordan soğumasına ve sporu bırakmasına neden olduğu katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Erdemli’ye göre (2008) her yarışma ya da karşılaşma, koşulların eşitlendiği ortamda yapılır ve eşitlik bozulduğu zaman, spor olayı da ortadan kalkar. Bu görüşten de anlaşılacağı gibi sporun en kutsal özelliğinden biri eşit şartlarda mücadeledir ve sporda favorizm bu şartın ve dolayısıyla fair-play anlayışının da önündeki en önemli sorunlardan birini teşkil etmektedir. Yıldıran (2004), sporcuların yarışmalar esnasında, güçleşen şartlar altında dahi kurallara sabırla, tutarlı ve bilinçli olarak riayet etmeleri, fırsat eşitliğini bozmamak amacıyla, haksız avantajları kabullenmemeleri gerektiğinin altını çizerken; Erdemli (1992), spor olayını, sporcular, öğretmenler, çalıştırıcılar, uzmanlar, yöneticiler, üst yönetim, devletin üst spor kuruluşları, izleyiciler ve spor basını gibi dinamik öğelerden oluşan bir bütün olarak ele almakta, bu bütünün bir yanında aksama olursa, bundan diğer yanların ister istemez etkileneneğine dikkat çekmektedir. Günümüzde sportif kültürün ve sportif erdem yok sayılması, etik değerlerden uzaklaşmasını beraberinde getirmektedir (Durak,2011). Öncelikle favorizmin spor camiasının tamamını ilgilendiren, etik ve yasal bir suç olduğu kabul edilmeli ve çözümlerde bu çerçevede üretilmelidir. Ayrıca eğitim programları ve seminerlerin düzenlenmesi favorizm ile ilgili bilinçlenmeyi sağlayacak ve bu konuda daha fazla bilimsel çalışmanın yapılması sorunun çözümüne önemli katkılar sağlayacaktır. Araştırma sonucunda, toplanan verilere anlam kazandırabilmek ve literatüre katkı sağlayabilmek amacıyla, “Sporda Favorizm”in aşağıdaki tanımı oluşturulmuştur:

Sporda favorizm: Bir spor organizasyonun her aşamasında; antrenör, hakem, yönetici veya diğer organizasyon görevlilerinin, eşitlik ve hakkaniyet unsurlarını göz ardı ederek, çeşitli gerekçelerle bir sporcuyu veya bir takımı kayırması ve rakiplerinden üstün konuma getirmesidir.

Bu araştırmada sadece sporcuların görüşleri alınmıştır -ki bu durum araştırmamızın da sınırlılığını oluşturan bir unsurdur- gelecek araştırmalarda söz konusu spor dallarındaki hakemlerin, federasyon yetkililerinin ve antrenörlerin görüşlerinin alındığı daha kapsamlı araştırmalar yapılabilir. Ayrıca araştırma bulguları, farklı spor dallarındaki favoritizm uygulamalarının inceleneceği araştırmalara kapı aralar niteliktedir.

KAYNAKLAR

1. Aktan, CC (1999): Kirli Devletten Temiz Devlete, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
2. Ansari, Y, Merdasi, A, & Aliabad, FA (2015): The impact of nepotism in the organization on the attitude of employees to the organization: A case study in a private bank. *Int. J. Rev. Life. Sci.*, 5(5):509-515.
3. Arasli, H, Bavik, A, Ekiz, EH (2006): The effects of nepotism on human resource management: The case of three, four and five star hotels in Northern Cyprus. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 26 (7/8): 295-308.
4. Arasli, H, Tumer, M (2008): Nepotism, favoritism and cronyism: A study of their effects on job stress and job satisfaction in the banking industry of North Cyprus. *Social Behavior and Personality*, 36 (9): 1237-1250.
5. Asunakutlu, T ve Avcı, U (2009): Nepotizm - İş tatmini ilişkisi: Aile işletmelerinde bir inceleme. 17. ulusal yönetim ve organizasyon kongresi bildiriler kitabı içinde (s. 730 - 736). Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayını.
6. Asunakutlu, T (2010): Kayırmacılığın temelleri: Benzerlik ve benzemezlik. Erdem, R. (Ed.). *Yönetim ve örgüt açısından kayırmacılık içinde* (s. 41-60). İstanbul: Beta Basım.
7. Aytaç, Ö (2010a): Kayırmacı ilişkilerin sosyolojik temeli. Erdem, R. (Ed.). *Yönetim ve örgüt açısından kayırmacılık içinde* (s.3-26). İstanbul: Beta Basım.
8. Aytaç, Ö (2010b): Bürokratik kayırmacılık: Enformel bağlayıcılıkların yönetim ilişkilerine etkisi. R. Erdem içinde, *Yönetim ve Örgüt Açısından Kayırmacılık* (s. 86 - 109). İstanbul: Beta Basım.
9. Berkman, AÜ (2009): Gelişmekte Olan Ülkelerde Kamu Yönetiminde Yolsuzluk ve Rüşvet, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara.
10. Büte, M (2011a): Kayırmacılığın çalışanlar üzerine etkileri ile insan kaynakları uygulamaları ilişkisi: Türk kamu bankalarına yönelik bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1): 383-404.
11. Büte, M (2011b): Nepotizmin iş stresi iş tatmini olumsuz söz söyleme ve işten ayrılma niyeti üzerine etkileri: Aile işletmeleri üzerinde bir araştırma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20 (1): 177-194
12. Büte, M (2011c): Kayırmacılığın çalışan davranışları ve insan kaynakları yönetimi uygulamaları üzerine etkileri: Türk kamu bankalarına yönelik bir araştırma. *Amme İdaresi Dergisi*, 44 (1): 135-153.
13. Büte, M (2011d): Nepotizm ve iş tatmini ilişkisinde iş stresinin aracı rolü var mıdır?. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Nisan, (29): 175 – 184.
14. Büte, M (2011e): Kayırmacılık ile iş tatmini, olumsuz söz söyleme ve işten ayrılma niyetleri arasındaki ilişki. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 10 (36): 187-203.
15. Çakmut, ÖY (2013): Sporda yolsuzluk: Şike ve teşvik primi suçu. Tacar Çağlar (Ed.). Ankara Barosu spor hukuku kurulu "Av. İsmail İnan armağanı içinde (s. 157-173). Ankara: Ankara Barosu Yayınları,
16. Çarıkçı, İH ve Arslan, ET (2010): Türk yönetim geleneğinde kayırmacılığın tarihi seyri. Erdem, R. (Ed.) içinde, *Yönetim ve örgüt açısından kayırmacılık içinde* (s. 27-39). İstanbul: Beta Basım.
17. Durak, N (2011): Gelenek ve modernite etkileşimi bağlamında spor etiği, Süleyman

- Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2 (27), 41-61.
18. Erdem, R (2010): Kayırmacılık/Ayrımcılık. Erdem, R. (Ed.). Yönetim ve örgüt açısından kayırmacılık içinde (s. 1-2). İstanbul: Beta Basım.
 19. Erdemli, A (1992): Fair Play ve Olimpizm, Spor Bilimleri 2. Ulusal Kongresi bildiriler kitabı içinde (ss.180-185). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
 20. Erdemli, A (2008): Spor Yapan İnsan, İstanbul: E Yayınları.
 21. Fu, I (2015): Favoritizm: Ethical dilemmas viewed through multiple paradigms. The Journal of Values-Based Leadership, 8 (1): 1-7.
 22. İlhan, S. ve Aytaç, Ö (2010): Türkiye’de Kayırmacı eğilimlerin oluşmasında toplumsal ve kültürel yapının rolü. Erdem, R. (Ed.). Yönetim ve örgüt açısından kayırmacılık içinde (s. 61- 83). İstanbul: Beta Basım.
 23. İşçi, E, Taştan, SB, & Kozal, MA (2013): Örgütlerde kurumsallaşma düzeyinin nepotizm üzerine etkisinin incelenmesi: Hastane çalışanları örneği. Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi. 1 (3): 61-83.
 24. Karaköse, T (2014): The effects of nepotism, cronyism and political favoritism on the doctors working in public hospitals. Studies on Ethno-Medicine, 8 (3): 245–250.
 25. Kurt, AA (2013): Araştırmaların raporlaştırılması. Kurt, A.A. (Ed.). Bilimsel araştırma yöntemleri içinde (s.165-190). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
 26. Kurtoğlu, A (2012): Siyasal örgütler ve sivil toplum örgütleri bağlamında hemşehrilik ve kollamacılık. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 67 (01): 141-169.
 27. Lokaj, AS (2015): Nepotism as a negative factor in organization performance. Academic Journal of Interdisciplinary Studies, 4 (2): 21-26.
 28. Mendras, H (2009): Sosyolojinin İlkeleri, İstanbul: İletişim Yayınları.
 29. Ozler.NDE, B. Buyukarslan, AB (2011): The overall outlook of favoritism in organizations: A literature review. International Journal Of Business And Management Studies, 3 (1): 275-284.
 30. Özkanan, A (2013): Yönetimde kayırmacı uygulamalar üzerine nitel bir çalışma. Yayınlanmamış doktora tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
 31. Özkalp, E (2004): Sosyolojinin ortaya çıkışı ve kuramsal yaklaşımlar. Özkalp, E. (Ed.) içinde, Davranış bilimine giriş (ss.23-40). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
 32. Öztürk, AT (2008): Değişen çağın aile işletmelerinde kurum kültürünün yerleştirilmesinde profesyonel yöneticilerden beklentiler. Çankaya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Journal of Arts and Sciences, 10, 109-116.
 33. Özler, H, Özler, DN ve Gümüştekin, GE (2007): Aile işletmelerinde nepotizmin gelişme evreleri ve kurumsallaşma, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17, 437-450.
 34. Polat, S, ve Kazak, E (2014): Okul yöneticilerinin kayırmacı tutum ve davranışları ile öğretmenlerin örgütsel adalet algıları arasındaki ilişki. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi, 20 (1): 71-92.
 35. Prendergast, C, ve Topel, RH (1996): Favoritizm in organizations. The Journal of Political Economy, 104 (5): 958-978.
 36. Talimciler, A (2015): Sporun sosyolojisi sosyolojinin sporu. (2. Baskı). İstanbul: Bağlam Yayınları.
 37. TEPAV (2006): Yolsuzlukla Mücadele: TBMM Raporu "Bir Olgu Olarak Yolsuzluk: Nedenler, Etkiler, Çözüm Önerileri". Ankara: Matsa Basımevi.
 38. Nelton, S (1998): The bright side of nepotism. Nation’s business, 86 (5), 72.
 39. Sadozai, AM, Zaman, HMF, Marri, MYK ve Ramay, MI (2012): Impact of favoritism, nepotism and cronyism on job satisfaction a study from public sector of pakistan.

- Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business, 4 (6): 760-771.
40. Savaş, Y (2015): Nepotizmin yenilik ve yetenek yönetimi üzerine etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.
 41. Sertkaya, Ö (2012): Spor felsefesi ve etiği. Ertan, H. (Ed.) içinde, Spor bilimlerine giriş (ss. 30-43). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
 42. Şahin, M (2009): Spor Ahlakı ve Sorunları, Evrensel Yayınları, İstanbul.
 43. Wallace, RA ve Wolf, A (2015): Çağdaş sosyoloji kuramları. 6. Baskı. L. Elburuz ve M.R. Ayas, (Çev.) Ankara: Doğu Batı Yayınları.
 44. Vinton, KL (1998): Nepotism: An interdisciplinary model. Family Business Review, 11(4), 297-303.
 45. Yıldırım, İ (2004): Fair Play: Kapsamı, Türkiye'deki görünümü ve geliştirme perspektifleri. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 4 (4): s.3-16.
 46. Yıldırım, İ (2005): Fair Play eğitiminde beden eğitiminin rolü. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 1(10): 3-16